

SOPOTNIK Zoltán

Palóc

részletek

...

Utolsó sajtótarjáni látogatásom végén csatolta el a magyar kormány Nógrád megyét, éppen csak ki tudtam slisszanni szülőmegyémből. Valamiért vonattal jöttem haza, bár tudtam, hogy reménytelen lassú lesz az utam. Akkor már naponta csak kétszer indult mozdony a városból Budapest irányába, és azok a mozdonyok is éppen csak cammogtak a gyönyörű hegyek között, vagyis inkább előtt. A fenséges hegyek, mintha lenéztek volna minket, embereket, és azt hiszem, minden alapjuk meg volt rá. Régen, ha esett az eső, azt képzeltem, leköpi a vonat tetejét, csak úgy kopogott a sok hegy-csula a fejem fölött. Ettől mindig elszomorodtam. A kormány már régen lemondott egész Nógrádról, csak a baj volt a megyével: rengeteg munkanélküli meg cigány, akiket nem is akartak megszólítani, sőt egyszerűen tudomást sem akartak venni róluk. Ekkor találták ki, hogy az egész országból ideköltöztetik a reményvesztett embereket, az elesetteket, munkanélkülieket, közmunkásokat, és akiknek a fizetése nem éri el a minimálbért. Lassan indították el a folyamatot, először csak megpendítették a parlamentben, tévéműsorokban, majd vártak egy évet és újra elővették, szóval taktikusak voltak nagyon. Állítólag utána át akarták passzolni a felduzzasztott megyét a szlovákoknak, csak azok meg az utolsó pillanatban rájöttek, hogy nagyon át akarják verni őket, és nem írták alá a szerződést. Az emberek sokáig nem is akarták elhinni, bár emlékeztek arra, mikor 2015 környékén állítólag a sajtótarjáni Garzon nevű épület lakásaiba borsodi romákat költöztettek be, hogy meglegyen a lélekszám a városban, hogy megmaradhasson megyeszékhelynek. Emlékeztek erre a városi legendára: volt, aki megesküdtött rá, hogy még látta is rendőrségi kísérettel érkezni a szegény-karavánokat éjjel. De volt, aki azt mondta, hogy hülyeség az egész. Viszont arra, ami akkor történt, mikor utoljára jártam a szülővárosomban, senki nem gondolt. Aki majdnem mert gondolni rá, az is elhessegette a gondolatot, hogy az unió ügysem hagyná, meg Európa, ilyenek. Meg azért az aljaságnak is van határa. A politikának is. Meg az uralkodó pártnak is. Amikor az első emberekkel teli szerelvény megérkezett Sajtótarján-külsőre, akkor jöttek rá, hogy mennyire tévedtek. Visszagondolva, amikor az én vonatom elhagyta a várost, az első olyan szerelvény éppen akkor érkezett a megyehatárhoz, valahol Bányaszerénél találkoztunk is vele, és meglepetten néztem át a másik kocsiba, mi ez a rengeteg ember: borús arccal, hatalmas táskákkal, bőröndökkel. Furcsa volt, hogy sok tolókcocsis beszélgetett a folyosókon és a kabinok előszobáiban, már ahogy meg tudtam állapítani. Egy normál járaton nincs ennyi tolókcocsis, jegyeztem meg, és rögtön el is szégyelltem magam miatta. Valami nem volt rendben azzal a vonattal, de még nem tudtam, mi a baj vele. És akkor megláttam a kövér nőt: hatalmas kék madaras ruhában egy mikró tölgetett. Mintha attól félne, hogy el fogják venni tőle. És ez a nő befészkelte magát a fejembe, akár egy látomás vagy metafora, Isten így akar üzenni nekem valamit, gondoltam, és igazam lett. Mert amikor a mi vonatunk átment

a megyehatáron, azonnal le is zárták. Kész. Addig is megvolt az a képzeletbeli, mentális határ, de most fizikailag is leválasztották az egész megyét az országról. Nem is tudom, pontosan hol jártunk, de már akkor is láttam a határpontot építeni azon a részen, amikor még csak odafelé utaztam. Gyanús is volt, de egy percnél többet nem törődtem vele, csak a rossz érzés maradt meg egész látogatásom alatt. Hirtelen megállt a vonat, mintha meghúzta volna valaki a kéziféket. Szóval megtorpantunk, éles hangokat, puffanásokat és kiabálást hallottam, gyorsan kinéztem az ablakon. Akkor láttam életemben először TEK-est. Nagy fölényesen intett, hogy mehet lefelé a sorompó, hátránézett, és azt hittem, rögtön a kocsi falának ütközöm a tekintetétől. Hidegen intett nekem is a fejével, hogy nézzek befelé, mert baj lesz. Hát néztem szépen befelé, közben pörgött az agyam, szédültem meg izzadtam is, próbálta az elmém összerakni a darabokat, az emlékeket hozzá rakni a valósághoz és vissza. Amikor felfogtam az egészet, megéreztem, hogy most lett igazán vége annak, hogy palóc. Amit nekem jelent az a szó, és ami benne van. Annak a palócságnak lett vége, amit nagymamámék építettek körém, annak a valóság-darabokból álló mesének, amit megteremtettek nekem gyerekkoromban, és én nagy élvezettel játszottam velük még fiatal felnőtt is.

...

A Vásártéren, ahol az '56-os tömegbelövetés volt, a nem is tudom már, milyen cukrászda előtt játszottak a bácsik, azokkal a félemleres sakkfigurákkal. Mindig csodálattal figyeltem, ahogy hosszú gondolkodás és néhány olaszrizling nagyfröccs után olyan könnyedén rakták másik helyre a bazi nagy figurákat. Könnyedén, mert, gondoltam, nagyon erős a kezük, hiszen üveg-fúvók meg bányászok, és hasonlók, és nekik mindig nagy súlyokat kell emelgetniük. Az üveg-fúvóknál kicsit tévedtem, inkább ügyesség kell ahhoz a munkához, de csak majd húsz év múlva fogom szégyellni magam a tévedésemért. Csak néztem, ahogy mélyen belemennek a játszmaiba, sétálnak benne, forognak a közepén, ez valóságosan így volt, ahogy léptek a figurákkal, átjártak a betonba karcolt sakktáblán. Mintha történeteket táncoltak volna el, ahogy csatáztak ott egymással a jótékony napsütésben, például '56-ot, úgy gondolom. Ahogy beszélgetéseikből kiszagoltam, mindegyikük ott volt akkor, amikor a tömegbe lóttak, ott voltak, amikor lehúzták az Öblös üveggyár meg a rendőrség tetejéről a vörös csillagot. Érezték a tömeg erejét, a tömeg erős illatát, ami szagból alakult át illattá, a reménytől és a sok elfojtástól, majd dühtől, és jobb emberek lettek általa. Vagyis majdnem mindenki jobb ember lett, mert volt egy öreg, aki nem fogadta el '56-ot, besúgó volt, vagy valami efféle, de nem koncolták fel, inkább állandóan kiröhögtek vagy lehurrogták, amikor megszólalt, bármit mondott, nem hagyták végigmondani neki, még egy kis lábjegyzetet sem tehetett a többiek mondataihoz, ahogy visszaemlékszem. Volt valami zavarba ejtő abban, ahogy „támadott”, olyankor kezében mindig kicsit előrebillent a fröccsös po-

hár, lábát enyhén rázni kezdte, szemöldökét felhúzta és bökött, szúrt, de sosem talált célba. A többiek miatt nem. Nem engedték meg neki. A megbocsátás egyetlen kis szunyognyi gesztusát sem kapta meg, igaz, nem is kérte soha. Játszani meg sem próbált beállni, mert azért vannak határok, ezt tudta ő is.

...

Egyre több medve és farkas jelenik meg Nógrád megyében, mondja egy decens ember a tévében. Nem magyarázza meg, csak rögzíti a tény. Szerintem a régi kommunista diktátorok farkas és medve képében járnak vissza a földünkre, hogy még kinyalják belőle a régi ideológia utolsó cseppjeit. Azt hiszik, még ki lehet, lehet, hogy igazuk van, lehet rá esély. Így jönnek át, akik vertek, gyilkoltak, rúgták saját sógorukat, unokatestvérüket, aktákat vezettek, és új személyiségeket találtak ki nekik, szavakat adtak a szájukba, amit azok sosem mondtak — új valóságot teremtettek, és némelyiknek merevedése volt közben, ahogy járt a keze az írógép billentyűzetén. Volt a Majoros, az kiment olyankor a szlozira, és kiverte. Csúnya, nagydarab ember volt, utálta a palócokat, és szerette kiverni. Főleg, ha megvolt valaki: elkapva vagy beszerelve, na, olyankor folyt az ideologikus gecsi a pajtaszerű iroda vécéjében. Így mesélték a kolónián. De nem csak a miénken, a bányászkolónián is ugyanúgy tudták. A Majoros egyszer kileste az anyámat. Anyám munkába indulás előtt a konyhában mosakodott egy lavórban, hiába volt már akkor bent a gáz, de a fürdőbe soha nem fűtöttek be, és az előszobában is oroszos hideg ólálkodott télen, mert ott sem fűtöttek, anyám tehát vizet melegített, egy lavórt tett a sámlira, abba a jó meleg vizet és nekilátott. Nyilván a Majorosba még benne volt a reflex, hogy megfigyelni, jelenteni, és hiába már nem volt kinek, meg miért (bocsánat: miért mindig van), mégis ott érte a hajnal a házunk udvarában, a konyha szűk kis ablaka előtt, bámulta anyám csupasz hátát, majd meglátta a fél mellét, ahogy szappanozza magát. Annyira nagy áhítattal verte a farkát, hogy a kézfeje keményen nekiütődött az ablaküvegnek. Anyám persze odafordult, meglátta a nagy behemót fejét, ahogy néz rá a hajnali szürkületben, majd lejjebb csúszott a szeme (hosszúkás és vékony konyhaablak volt a miénk), és akkorát sikoltott, hogy két hétig nem működött az üveggyárban a munkakezdést jelző kürt, két hétig jártak összevissza az emberek, legalább húsz munkást kirúgtak, eluralkodott a káosz a környéken, na. Állítólag a Könyvbe is bekerült az eset, kis tusrajzzal kiegészítve, ahogy Majoros áll a konyhaablak előtt, és böszön kielégít. A Nagytanács elé csak azért nem került az eset, mert a Majoros már akkor bőven ki volt tagadva a kolóniából, a városból, a megyéből, a rendszerváltás után már csak szellemként téblábolt. Azért a Nándi meg Cucu, elvitték az üveggyár mögé a Talán-patak egy elhagyott kanyarulatához, és jól megverték, csak a miheztartás végett. Majoros csak állt ott, majd feküdt, miközben záporoztak rá az ütések, egy kicsit nyöszörgött, ennyi. Vér, bedagadt szemek, két kirúgott fog, a jobb felső ötös meg a hetes, felvonulás, sör és virsli a Dolinkában,

táblák, hogy éljen Kádár elvtárs. Az Erzsike szoknyájának sercegő anyaga, a fejét támadó kezéd, nehogy meg merészeld tenni, te szemét! Meg a vicc: *De kicsi ez a zömle. Nem a zömle kicsi, hanem a 20. pártkongresszus után magának lett nagyobb a pofája.* Forgott a szétvert tudatában, ami az őket verő, rugdosókéban is a régi OTP, ahogy dől az előtte addig fölényesen álló szovjet hősök emlékműve, húzza a tömeg le a földre, kézzel, lábbal, gyári autóval lelkesen, aztán a rendőrségről is le a vörös csillag, meg a megyetanácsról is le a vörös csillag, meg a sapkákról is. Le mer-ném fogadni, hogy merevedése volt. A Talán-patak egyébként nem messze folyt a kolóniáktól, a bányász és az üvegfúvó kolóniától, és olyan ocsmány narancssárga színe volt, hogy majdnem dokumentumfilmet forgattak róla. Majdnem az összes gyár előtt vagy a háta mögött elfolydogált, és majdnem az összes gyár, ami csak volt a városban; az öblös-, a síküveg- meg a tűzhelygyár belefolyatta a mocskát, taknyát, nyálát: attól lett olyan veszett színe és olyan szaga, mintha legalábbis döngkút lenne a környéken, pedig a döngkút csak fent a hegyen volt. Mondjuk, a környezetvédők ide nem jöttek tiltakozni később, annyira elfelejtették ezt a megyét, pedig még emlékművet is állíthatnának itt természetrombolásnak. Hogy az emberi természetről már ne is beszéljek. Folya át a sárga patak a zombi-arcokon, színes üvegből, emberi bőrből és csontokból, meg vérből a vörös csillag. Vagy vérből. Palóc akcionizmus.